

Doktorantūra kā Boloņas procesa trešais cikls:

2005.g. Zalcburgas semināra 10 pamatprincipi
EUA Trends IV ziņojuma secinājumi
un Bergenas ministru komunikē uzstādījumi

Prof. Andrejs Rauhvargers,
10.dec.2005

Boloņas procesa oficiālais seminārs par doktorantūras studijām

Zalcburgā 2005. gada 3-5. februārī

Seminārs formulēja “10 pamatprincipus”

- i. Galvenais doktorantūras komponents ir zināšanu tālākvirzīšana pētījumu rezultātā, taču ir jādomā arī par doktorantus absolventu atbilstību darba tirgum.
- ii. Atspoguļojums augstskolu stratēģijā un politikā: universitātēm jāuzņemas atbildība par to, lai doktorantūras programmas
 - atbilst jaunajiem izaicinājumiem un
 - ietver atbilstošas karjeras attīstības iespējas.
- iii. Doktorantūras programmu daudzveidība Eiropā, ieskaitot kopīgās doktora programmas, ir viena no to stiprajām pusēm. Šai daudzveidībai ir jābalstās kvalitātē un labā praksē.

- iv. Doktoranti ir zinātnieki agrīnā attīstības pakāpē un tiem jātiek atzītiem par profesionāļiem – ar atbilstošām tiesībām, kuri dod būtisku ieguldījumu jaunu zināšanu radīšanā.
- v. Vadības un vērtēšanas izšķirošā loma: attiecībā uz katru atsevišķu doktorantu vadības un novērtēšanas organizācijai jābūt balstītai uz skaidrām un caurskatāmām līgumattiecībām, kuras paredz doktoranta, vadītāju un augstskolas (ja nepieciešams, arī citu pušu) atbildības dalījumu.

- vi. **Jāsasniedz kritiskā masa.** Doktorantūras programmām jātiecas sasniegt kritisko masu un tām jāvadās no dažādām inovatīvām pieejām, kuras ir ieviestas dažādās Eiropas universitātēs, ņemot vērā, ka lielākās un mazākā Eiropas valstīs ir iespējami dažādi risinājumi. Tie var ietvert sākot no doktorantūras skolu veidošanas lielās universitātēs līdz starptautiskai, nacionālai vai reģionālai sadarbībai programmu veidošanā.
- vii. **Ilgums.** Doktorantūras programmām jābūt ar atbilstošu ilgumu (trīs līdz četri gadi kā likums).
- viii. **Inovatīvu struktūru veicināšana:** nodrošinātu vajadzības pēc starpdisciplināras apmācības un transversālo prasmju attīstīšanas.

- ix. **Mobilitātes veicināšana:** Doktorantūras programmām jācenšas piedāvāt gan ģeogrāfisku mobilitāti, gan mobilitāti disciplīnu un sektoru starpā, tāpat arī starptautisku sadarbību vienotā universitāšu un citu partneru sadarbības struktūrā.
- x. **Atbilstoša finansējuma nodrošināšana:** gan kvalitatīvu doktorantūras programmu izveide, gan tas, lai doktoranti šīs programmas sekmīgi pabeigtu, prasa atbilstošu un pastāvīgu finansējumu.

Eiropas Universitāšu Asociācijas pētījuma

“Tendences un studiju struktūras
augstākajā izglītībā IV”
(publicēts 2005. gada aprīlī)

konstatējumi par doktorantūru

Uzņemšana doktorantūrā

- Praktiski visi maģistra grādi ļauj stāties doktorantūrā. Vairumā gadījumu uzņemšanā notiek atlase, izņemot dažas valstis, piem. Beļģiju, kur visi maģistra grādu īpašnieki ir jāuzņem doktorantūrā bez papildprasībām.

Doktorantūras kvalitāte

- Pētniecības kvalitātes nodrošināšana doktorantūras studijās vairumā gadījumu notiek programmas/ nodaļas līmenī. Tajās augstskolās, kurās ir izveidotas kvalitātes padomes, komisijas u.c., tās uzrauga arī pētniecības kvalitāti doktorantūrā

Boloņas reformas un sagatavošana pētniecībai (research training)

Boloņas procesa reformas doktorantūras līmeni ietekmē vairākos aspektos: pāreju no maģistratūras uz doktorantūru, doktorantūras studiju ilgumu, pastiprina uzmanību doktorantu vadīšanai

Augstskolas kā galvenās doktorantūras studiju realizētājām un vienīgajās pētniecības sagatavošanas realizētājas bakalaura un maģistra līmenī saskaras ar virkni jaunu pavērsienu:

- Pieaug pētniecības prasmju vajadzīga virknē profesiju ārpus akadēmiskās vides, kas vienlaikus nozīmē gan vajadzību pēc pētniecības izglītības agrīnās fāzēs, gan arī to, ka jāpievērš uzmanība pamatprasmju apguvei doktorantūras līmenī.
- Fundamentālā un lietišķā pētniecība gan rūpniecībā, gan akadēmiskajā vidē arvien vairāk prasa, lai doktorantūras studijās tiktu attīstīta interdisciplināra pieeja.

Turpinājums:

- Dabas un tehniskajās zinātnes atskārš vajadzību pēc sadarbības ar industriju pētniecībā un pētniecības izglītībā, bet tas prasa jaunas komunikācijas un administratīvā atbalsta formas;
- Sabiedrības pieaugoša interese par zinātnes rezultātiem rasa, lai zinātniekiem būtu labākas komunikācijas spējas un spēja izskaidrot savu pētījumu rezultātu sociālās vai ekonomiskās sekas.

Aktuālās problēmas, kas nodarbina doktorantūrā iesaistītos

- Jautājums par privātā sektora iesaiste augstskolās notiekošajā pētniecībā un pētniecības izglītībā,
- Kvalitātes nodrošināšana doktorantūrā
- Vairāk strukturētu doktorantūras programmu ieviešana,
- Dažās valstīs arī pētnieku statuss, to darba līgumi, pieņemšana darbā un karjeru virzība.
- Joprojām turpinās diskusija par līdzsvaru starp studiju elementiem un patstāvīgajiem pētījumiem doktorantūrā
- Doktorantūras skolu veidošana, lai nodrošinātu labāku sadarbību un apmaiņu fakultāšu un pētnieku grupu starpā

Doktorantu nodarbināmības jautājums

- Trends IV pētījums rāda, ka doktoranti Eiropā ir visai pesimistiski par savām nodarbinātības iespējām ārpus akadēmiskās vides.
- Tikai dažās valstīs pastāv doktorantu karjeras konsultēšana un atbalsts
- Vairumā valstu doktoranta nodarbināmības iespējas ir tieši saistītas ar vadītāja personīgajiem kontaktiem, kā rezultātā doktorantam vienkārši nav informācijas par karjeras iespējām ārpus akadēmiskās vides.

Pamatprasamju apguve doktorantūrā sistemātiski notiek ļoti reti, galvenokārt tur, kur ir doktorantūras skolas, parasti ietverot:

- Pasniegšanas, prezentācijas, komunikāciju, komandas darba prasmes
- Projektu un laika menedžments, pieteikšanās pētniecības grantiem
- Daudz retāk: patentu un uzņēmējdarbības prasmes, zinātnes ētika, zinātnes rezultātu populāra atspoguļošana.
- Doktoranti paši vēlētos to redzēt doktorantūras agrākos posmos

Dažos gadījumos pastāv augstskolas mēroga
“līgumi” doktorantu un vadītāju starpā, kuri
nosaka piem.:

- Darba attiecības,
- nosacījumus laika plānošanai,
pasniegšanai, finansējumam, rezultātu
publicēšanai,
- intelektuālā īpašuma nosacījumus,
- konsultēšanai
- doktorantūras gaitas ārējai
uzraudzīšanai

Kopumā doktorantūra Eiropā attīstās virzienā uz

- vairāk orientācijas,
- vairāk vadības,
- vairāk integrācijas,
- vairāk profesionāli izmantojamu prasmju,
- skaidrākas institucionālās struktūras, kuras:
 - ļautu vairāk apmaiņu un
 - palīdzētu sasniegt kritisko masu

Ministru 2005.gada 20. maija
Bergenā komunikē
par doktorantūru

- Doktorantūras programmu būtiskākā sastāvdaļa ir jaunu zināšanu radīšana patstāvīgu pētījumu rezultātā.
- Ņemot vērā, ka doktorantūras programmām jābūt strukturētām un ka ir jānodrošina caurskatāma doktorantu vadība un to rezultātu novērtēšana, mēs atzīmējam, ka vairumā valstu trešā cikla programmām normālās studiju slodzes izpilde prasa 3-4 gadus pilna laika studiju.

- Mēs aicinām universitātes nodrošināt, lai doktorantūras programmas veicinātu starpdisciplināras studijas un vispārējo pamatprasmju attīstību, tādējādi apmierinot plašāka darba tirgus vajadzības.
- Mums jāpanāk tādu doktorantu kopskaita pieaugums, kuri izvēlas tālāku pētniecības karjeru Eiropas Augstākās izglītības telpā.

- Mēs uzskatām trešā cikla programmās studējošos vienlaikus gan par studentiem, gan par zinātniekiem agrīnos karjeras posmos.
- Mēs uzdodam Boloņas procesa starptautiskajai darba grupai aicināt Eiropas Universitāšu Asociāciju kopā ar citiem ieinteresētiem partneriem BSDG pārraudzībā sagatavot ziņojumu par doktorantūras programmu galvenajiem principiem un 2007. gadā iesniegt to ministriem.